

УДК:297

DOI 10.33514/1694-7851-2024-4-486-492

Мамажусупова Т.Л.

докторант

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

amatillahishermatova@gmail.com

Лутфилла уулу С.

докторант

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

ИСЛАМДАГЫ АЯЛДАРДЫН БИЛИМИ

Аннотация. Макалада Ислам аялдарга кадыр-баркын жана эркиндигин берген, ал эми коом эркек жана аял менен бирге өсөт жана өнүгөт, ал эми илим коомдордун өнүгүүсү жана алдыга жылышынын негизи болуп саналат, ошондуктан Ислам аялдарды алгачкы доорлордо билимдүү болууга үндөгөн Ислам, аялдар Исламдын чакырыгына жооп беришти, ошондуктан алар илимден сабак алып, ар кандай илимдерде мыкты болушту жана башка эркектерге, атүгүл эркектерге устаз болушту, бирок ислам цивилизациясы төмөндөй баштаганда, аялдардын билимине болгон кызыгуусу акырындык менен солгундай баштады. Бул эркектердин да башына түшкөндүктөн, азыркы доордо аялдардын билимине болгон кызыгуу кайра артты жана аялдар өздөрүнүн пайдалуу билим алууга жарамдуу экенин күн сайын далилдеп жатышат. Жада калса коомдун кайра билим жааттында негизги орундуу ээлешти.

Негизги сөздөр: Аялдар, Ислам, цивилизация, илим, өнүгүү, коом, адабият илимдери, медицина илимдери, астрономия.

Мамажусупова Т.Л.

докторант

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

amatillahishermatova@gmail.com

Лутфилла уулу С.

докторант

Кыргызский Государственный Университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

ЖЕНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ИСЛАМЕ

Аннотация. В статье Ислам предоставил женщинам достоинство и свободу, общество растет и развивается как с мужчинами, так и с женщинами, а наука является основой развития и продвижения общества, и поэтому в ранние века ислам призывал женщин получать образование и продвигаться по службе. Ислам, женщины откликнулись на призыв Ислама, поэтому они учились знаниям, преуспели в различных науках и стали учителями для других не только для женщин, но и для мужчин, но когда

исламская цивилизация начала приходить в упадок, интерес к женскому образованию начал понемногу ослабевать. В современную эпоху интерес к образованию женщин вернулся, и женщины каждый день доказывают, что они имеют право получать полезные знания и могут участвовать в них. Даже стали основной частью наука.

Ключевые слова: Женщины, ислам, цивилизация, наука, развитие, общество, литературные науки, медицинские науки, астрономия.

Mamazhusupova T.L.

Doctoral student

Kyrgyz State University named after I. Arbaev

Bishkek c.

amatillahishermatova@gmail.com

Lutfilla uulu S.

Doctoral student

Kyrgyz State University named after I. Arbaev

Bishkek

WOMEN'S EDUCATION IN ISLAM

Annotation. The article Islam has given dignity and freedom to women, society grows and develops with both men and women and science is the basis for the development and advancement of society and therefore in the early centuries Islam encouraged women to get education and advance in careers. Islam, women responded to the call of Islam, so they learned knowledge, excelled in various sciences and became teachers for others, not only for women but also for men, but when the Islamic civilization began to decline, interest in women's education began to wane little by little. In the modern era, interest in women's education has returned, and women are proving every day that they have the right to gain useful knowledge and can participate in it. Even steel is a major part of science.

Key words: Women, Islam, civilization, science, development, society, literary sciences, medical sciences, astronomy.

Илим коомдордун өнүгүүсүнүн жана прогрессинин негизи экендиги, ал эми аялдар менен эркектер жерди куруу жана когнитивдик урбанизацияга жетишүү милдети экендиги белгилүү.

Биринчи түшүрүлгөн вахий – бул Алла Тааланын Өзүнүн Пайгамбарына, саллаллаху алейхи уа саллам, мындай дегени болгон: «Окуу, Жараткан Раббиндин аты менен! Ал инсанды уюган кандан жаратты. Окуу, сенин Роббин эн улук Зат. Ал инсанга калем менен (жазууну) уйротту. Инсанга билбегенин (кураанды жана башка илимдерди) билгизди» [«Аль-Алак» (96): 1-5], ошондуктан бул Исламдагы илимдин макамы жана кадыр-баркына негизделгенин көрсөттү.

-Жана Алла Таала айтты: Айт: «Билимдуу адамдар менен билимсиз адамдар тен боло албайт» [Зумар (39): 9].

Ислам аялдарды билимдүү жана фикхтүү болууга үндөгөн, анткени алар коомдун жарымын түзүшөт, ал эми экинчи жарымын төрөп жатканы үчүн алар бүтүндөй коом. Бул бала учун жашоонун, адеп-ахлактын принциптерин алган биринчи мектеп.

Пайгамбар, саллаллаху алейхи уа саллам, айтты: «Илим алуу ар бир мусулманга парз»[1], ал эми (мусулман) деген сөз өзгөчө эмес, жалпы мааниде айтылган. эркек болобу, аял болобу мусулман.

Бул чакырыктан улам аял илимге муктаж экенин сезип, Пайгамбарыбызга, саллаллаху алейхи уа салламга барып, аялдар үчүн атайын жолугушууну өтүнөт. Худри, радьяллаху анху, айтты: «Бир аял Аллахтын Элчисине, саллаллаху алейхи уа саллам, келип: «Оо, Аллахтын Элчиси, сенин сөзүң угууда эркектер коп пайда алды, жана ошол пайдадан аялдарга дагы болуунду отунобуз: Пайгамбарым силер бир күн ушул убакытка ушул саатка келгиле, биз силерге Кудай үйрөткөндү үйрөтөбүз: «Баланча күнү баланча жерде чогулушка, Ошентип, Алланын Элчиси, саллаллаху алейхи уа саллам, аларга келип, Аллах ага үйрөткөн нерселерди үйрөтү»[2].

Алгачкы мусулман аялдары билим алуунун маанилүүлүгүн жана пазилеттүүлүгүн билишкен жана алар илимге ээ болуп, ал боюнча жарышып, Айша, радьяллаху анху, мындай деген: «Ансар аялары уяттуулугу кандай жакшы жана ал динди түшүнүүсүнө тоскоол болгон эмес» [3].

Факык жана факих Умм ад-Дарда риваят кылган хадисте, ал: «Мен бардык нерседе ибадат издедим жана аалымдар менен чогуу отуруп, алар менен бирге илим алуудан өткөн шыпаалуу нерсеге өзүм жеткен эмесмин», – деп айткан.[4].

Айша, радьяллаху анха, тырышчаак аалымдардын бири, диндин негиздери жана ачык-айкын Китептин майда-чүйдөсүнө чейин терең пикирде болгон адамдардын бири болгон Аллахтын Элчиси, саллаллаху алейхи уа саллам, сахабалардын кээ бирлеринин фатвада же риваятта кетирген каталарын оңдогон, жана алардан бул жөнүндө үйрөнүшсө, анда айтылган нерсеге кайтып барышмак.

Айша айымдын (Аллах андан ыраазы болсун) илими диний илимдер менен эле чектелбестен, тескерисинче, дүйнөлүк илимдерди камтыган Урва бин Аз-Зубайр айтат: Мен фикх, поэзия жана медицинада Айшадан өткөн илимдүү адамды көргөн жокмун. , Аллах андан ыраазы болсун.

Урва риваятында: Эже, сиз медицинаны кайдан үйрөндүңүз?! Ал айтты: Мен ооруп калчумун, мага бир нерсе сыпат кылынчу, оорулуу адам ооруп калат жана ага сыпат кылынчу жана адамдардын бири-бирин чакырганын угат элем, ошондуктан аны жаттап алчумун.[5]. .

Жадакалса жазууда да, Пайгамбар, саллаллаху алейхи уа саллам, аны аялдарга үйрөткүсү келгенин, ал Шифа бинт Абдулла Аль-Мухажира аль-Курашиден момундардын энеси Хафсаны (р.а.) жаз.[6].

Аял илим жана адабият ишгерине берилип, көптөгөн тармактарда эркектерге караганда, анын бүтүндөй адеп-ахлактуулугу менен айырмаланчу ал-Хафиз ад-Захаби (өл.748х.) [7].

Эркектер аялдардан илим алууга каршы болушкан эмес, ал-Шавкани (1250х. өл). «Окумуштуулар аялдардан үйрөнүүдөн баш тартышкан эмес, тескерисинче, мусулмандар Исламдын көптөгөн таалимдерин аялдардан үйрөнүшкөнүн айтышкан». [8].

Кылымдар бою фарз ал-айн илиминен ашып, фарзга өткөн аялдар болгон. Алардын арасында улуу хадисчилер жана китептин автору Мухаммад бин Саад болгон. Табакат аль-Кубра) китебинин бир бөлүгүн хадис риваятчыларына арнап, ага Алланын Элчиси, саллаллаху алейхи уа салламдан риваят кылган жети жүздөн ашык аялды кошкон. сахабаларынан, Аллах алардан ыраазы болсун, мусулмандардын диний ишмерлери жана

имамдары жана башка имамдар да өз эмгектеринде риваят кылышкан.

Мусулман аял илим алуу менен токтоп калган жок, тескерисинче алар башка аялдарга, а түгүл эркектерге да устат болуп калды.

Аль-Хафиз Ибн Асакир (571 х.) илим алган устаттарынын арасында копчулугу аялдар болгон (сексенден кобууроок аял).[9]

Ишенимдүү имам аль-Хафиз, Басра Муснад Абу Амр аль-Азди аль-Фарахидинин (222-х. өлгөн) Муслим бин Ибрахимдин өмүр баянында жетимиш аялдан риваят кылганы айтылган.

Ушундай эле окуяны Хишам бин Абдулмалик Абу Аль-Валид Ат-Таялисиден (227х.жылы каза болгон) риваят кылган, ал жетимиш аялдан риваят кылган.

Ошондой эле, Аль-Хафиз Жалал ад-Дин ас-Суюти, Аллах ырайымына алсын (өлгөн. 911 х.) билимди көп сандаган аялдардан алган.

Ошол сыяктуу эле Имам Шафии, Имам Аль-Бухари, Ибн Халликан жана Ибн Хайянын аял устаздары болгон.

Саид бин аль-Мусайябдын кызы, күйөөсү, ал атасынын окуучуларынын бири болчу, ал эртең менен турганда чапанын алып сыртка чыккысы келип, ага мындай деди: "Ал айтты: Кайда баргың келет? Ал айтты: Мен Саиддин жыйынына илим үйрөнөм, ал ага: «Отур, мен сага Саиддин илимин үйрөтөм», – деди. [10].

Фатима бинт ас-Самарканди: Ала ад-Дин ас-Самаркандинин кызы, (Тухфат аль-Фукаха') китептин автору, ал атасы үчүн "Ал-Бадаи" сактап койгон жана Рим падышаларынын бир томун белек кылган жана (Аалымдар падышасы) лакап алган. Абу Бакр аль-Касани тухфанын түшүндүрмөсү болгон китебин (аль-Бадаи') жыйнап, шейхине тартуулады, ага атасы дагы кубанды. Аны менен бирге кызына үйлөнтүп, андан махр кылып беришкен жана алар өз (Аль-Бадаиь) алып келчү. Туура жолго, фатва келип, өзүнүн кол жазмасы жана атасынын кол жазмасы менен чыга тургандыктан, ал (аль-Бадаиь) ээсине турмушка чыкканда анын колу менен фатва берилген. кол жазмасы жана күйөөсүнүн кол жазмасы» [11].

Ал фикх жана хадис илими боюнча илим алган жана көптөгөн улуу адамдар тарабынан таалим-тарбия алган фикх жана хадис боюнча көптөгөн китептерди жазган жана анын эмгектери белгилүү аалымдар арасында тараган.

Ал Адил (Нур ад-Дин аш-Шахид) падышанын замандашы болгон жана ал ар дайым анын ички иштеринде аны менен кеңешип, кээ бир фикх маселелерин андан алган жана ал ар дайым аны алкыштап, анын аракетин колдоп турган.[12].

Ислам цивилизациясынын алгачкы доорлорунан баштап, кээ бир фазилаттуу мусулман аялдары илим жана адабият кеңештерин өткөрүп, талашып-тартышып, адабий илимдерде аялдар илим, маданият, ой жүгүртүү жана адабият тармагында алдыңкы ролду ойношкон. окумуштуулар менен жазуучулардын ортосунда өкүм сүргөн адабий китептер биз үчүн алардын айрымдарынын өмүр баянын сактап калган.

Алардын алдыңкы сабында адабият жана өмүр баянында илим жана адабиятта өз доорунун айымдары арасында теңдешсиз аалым, кемчиликсиз адеп-ахлактуу, илим-билимге ышкыбоз катары сыпатталган Сакина бинт Аль-Хусейн айым турат Көптөгөн илим, адабият жана искусство кеңештерине катышкан, анткени анын алдында поэзия менен мелдешүү үчүн алыскы жерлерден акындар келип турган, анткени ал араб поэзиясын катуу сынга алган.

Ал эми жазуучулар чогулуп, адабият, поэзия, роман тармактарын талкуулашкан поэзия жыйындарын өткөрүү менен атактуу болгон Айша бинт Талха айым. Хижрий бешинчи

кылымда Фахр ан-Ниса деген лакап аты бар Шахада айым Багдад мечитинде коомчулукка адабият жана тарых сабактарын берип жүргөндүктөн, анын Ислам тарыхында чоң орду бар эле. Ошондуктан анын сабактарына көптөгөн аалымдар жана салих инсандар катышты.

Медайымдык жана медицина тармагында мусулман аялдардын Ислам дааватынын башталышынан бери келе жаткан узак тарыхы бар, мусулман аялдар согушга жарадарларды дарылап, аларга кызмат кылып, жардам беришкен алар, Кызыл Жарым Ай жана Кызыл Кресттин айымдары бүгүнкү күндө согушга иштешкендей.

Ислам цивилизациясында медицина илими менен белгилүү болгон аялдардын ичинен:

Зайнаб (Бану Ауд уруусунун дарыгери), Ибн Аби Усайба (668х.) ал жөнүндө мындай деген: Ал медициналык иштерде илимдүү жана көз ооруларын дарылоодо жана дарылоодо жана операция жасоодо адис болгон.[13].

Абу Бақр биндин карындашынын небереси Захр жана анын кызы «Дарылоо жана шыпаа тармагында билимдүү болушкан жана алар Мансур жана Ал аялдын (гинекология) мыкты адис болгон. Мансур жана анын үй-бүлөсү небересинин синдисе же кызынан башка эч кандай балдарды кабыл алышчу эмес, апасы каза болгондо .[14].

Математикага адистешкен аялдардын ичинен: Аббасиддер доорунда жашаган улуу окумуштуу Сутайта аль-Багдади.

Астрономия боюнча: Фатима аль-Мажарития, 10-11-кылымдарда жашаган жана андалусиялык астроном Муслима аль-Мажаритиянын кызы (өлгөн. 1007-ж.) Анын илимий сапары атасы анын акылын, кызыгуусун тапкандан кийин башталган астрономия илимдерине жана анын математикага болгон кызыгуусуна, ошондуктан ал аны үйрөтүп, үйрөткөн, ал анын илимий изилдөөдө өнөктөш болууга ылайыктуу экенин тапканга чейин, ал атасы менен астрономиялык жана математикалык изилдөөлөр боюнча иштеген жана алар биргелешип түзөтүп, оңдогон. (Аль-Хорезминин астрономиялык таблицалары) бүгүнкү күндө Мадридде бар жана алар дагы бир биргелешкен долбоорду ишке ашырышты, бул астрологдун ишин изилдеген китеп. Андан кийин Фатима өзүн илимий изилдөөгө арнап, бир нече китептерди жазды. Фатиманын оңдоолору деп аталган, ошондой эле жылдыздардын жана планеталардын абалынын таблицасын даярдоо жана күндүн, айдын жана башка планеталардын абалын изилдеген эсептөөлөрдүн үстүндө иштеген .[15].

Мусулман аялдарды окутуу аялдын өзүнө пайда алып келе турган жеке максаттарга, мусулман кыздарына жана аялдарына, анан коомго пайда алып келе турган жалпы максаттарга жетээринде шек жок.

Жеке максаттардын арасында:

Билим алуу менен аялдар коомдун натыйжалуу мүчөсү катары өздөрүнүн баалуулугун жана адамгерчилигин сезип, коомдо кайдыгер каралбаганын сезишет.

Аял бийманын, ибадаттарын жана жүрүм-турумун оңдогон илим менен толукталат.

Билим аялдардын билимге болгон муктаждыгын канааттандырат.

Билим берүү аялдардын ийгиликке жана жетишкендикке болгон муктаждыгын канааттандырат.

Билим алуу менен аялдар коомдун натыйжалуу мүчөсү катары өздөрүнүн баалуулугун жана адамгерчилигин сезип, коомдо кайдыгер каралбаганын сезишет.

Жалпы максаттардын арасында:

Коомдун өнүгүүсүнө аялдардын билиминин салымы.

Аялдардын билим алуусу саясий стабилдүүлүккө пайдалуу.

Адеп-ахлактык жана жүрүм-турумдук четтөөлөрдү азайтуу үчүн аялдардын билиминин

салымы.

Мусулман эместер мусулман аялдарынын ислам цивилизациясында кандай илимий даражага жеткендигин тастыкташты Немис чыгыш таануучусу Сигрид Хонке: «Исламда аялдар исламга чейинки мезгилдегиден да жогору жана жогорку орундарды ээледі... Кыймыл. Алар аялдардын шарият жана шарият илимин үйрөнүп, мечиттерде дарс окуп жатканын көрүп, дин өкүмдөрүн улуу аалымдардын колунан түшүндүрүп, андан соң алардан уруксат алып турчу үйрөнгөндөрүн өзүнө үйрөтүп, анан шейх-профессор болмокчу, алардын арасында аял жазуучулар, акындар да жаркырап турчу жана эл “салтка карама-каршы келген же андан тайган” эч кандай жаман нерсени көргөн эмес. [16].

Бирок, тилекке каршы, ислам дүйнөсүндөгү маданий төмөндөө доорунда аялдардын статусу төмөндөп, кээ бирлери аларды эркектерден төмөн санай башташкан, ошону менен алардын билимге болгон кызыгуусу төмөндөп, коомдун билимге болгон алсыздыгы өзгөчө болгон эмес. аялдарга гана, бирок эркектерге да кирет.

Маданий төмөндөө доорунда көпчүлүк мусулман аялдар башынан өткөргөн бул сабатсыздык коомго чоң таасирин тийгизди, анткени балдарды тарбиялоо алсыз болгондуктан, сабатсыздык коомдун түркүктөрүнө жайылып, коом мүчөлөрү аялдарды үй тиричилиги менен гана чектелип калган жумуш катары карай башташкан. тамак-аш даярдоо, кир жуу, үй тазалоо сыяктуу жумуштардын буга эч кандай тиешеси жок.

Маданий төмөндөө доорунда мусулман аялдарга кабылган бул абалдын Исламга эч кандай тиешеси жок, тескерисинче, Исламды туура эмес түшүнүүдөн келип чыккан. Бул макаланын башында Исламдын илимге, илимге үндөгөнүнө жана аны кантип ишке ашырганына токтолдук эркектер жана аялдар үчүн парз.

Заманбап доордо аялдардын билим алууга болгон кызыгуусу кайтып, бардык Ислам өлкөлөрүндө аялдар эркектер менен бирдей негизде түрдүү илим жана искусствого ээ боло башташты жана азыркы доордогу мусулман аялдар ар кандай диний жана дүйнөлүк илимдерде алдыңкы орундарга жетише алышты. Кыздарынын окуусун бүтүрүүгө тоскоол болгон мусулмандардын бир тобу дагы деле бар болсо да, бул исламга каршы келет.

Кыргыз Республикасынын аялдары билим берүү тармагында, мейли дин илимдеринде болобу, мейли светтик илимдерде болобу, мамлекет тарабынан камкордук көрүп, бардык күч-аракетин жумшап, тиешелүү шарттарды түзүп жаткандыгы менен сыймыктанышат. аялдар үчүн билимди жана илимди өнүктүрүү, анткени билим берүүнүн жооптуулары билим берүүнүн эң негизгилеринин бири экенине ынанышат... Жамаатты өнүктүрүү жана өнүктүрүү каражаттары.

Адабияттар:

1. Ибн Мажа.(224)
2. Аль-Бухари (7310), муслим.(2633)
3. Мусулман.(332)
4. Юсуф Аль-Миззи, «Тахзиб аль-камал фи асмаи ар-рижаал», Ар-рисяала, Бейрут, Ливан, Биринчи басылыш, 1980, 35-том, – 355-бет.
5. Шамс ад-Дин ад-Захаби, «Сияр аглам ан-нубала», Ар-рисяала, Бейрут, Ливан, үчүнчү басылыш, 1985-жыл, 2-том, – 183-бет.
6. Абу Давуд.(3887)
7. Шамс ад-Дин ад-Захаби, «Мизан аль-Итидал», Дарул-Ма’рифа, Бейрут, Ливан, Биринчи, 1963ж, 4-том, – 604-бет.

8. Мухаммад бин Али Аль-Шавкани, «Наил Аль-Автар», Дарул-Хадис, Египет, Биринчи, 1993 ж, 6-том, – 360-бет.
9. Абдул-Ваххаб бин Таки ад-Дин ас-Субки, «Табакатуш-Шафи'ийя ал-Кубра», Хажар, 1413-ж.х, 7-том, – 216-бет.
10. Ибн аль-Хаж, «Аль-Мадхал», Дар-ат-Турас, Каир, Египет, 1-том, – 215-бет.
11. Абу Аль-Хасанат Мухаммад Абд Аль-Хай Аль-Лакнави Аль-Хинди, «Альфаваид Аль-Бахия фи таражим аль-Ханафия», даар Ас-Саада, Каир, – 158-бет.
12. Зайнаб Аль-Амили, «Аль-Дурр Аль-Мансур фи Табакат Рабат Аль-Худур», Ал-Амирия басмасы, Египет, Биринчи, 1312 ж.х, – 367-бет.
13. Ибн Абу Усайба, «Уюнул-Анба фи Табакатул Ат-Тибба», Аль-Хайат китепканасы, Бейрут, Ливан, – 181б.
14. Ибн Абу Усайба, Уюнул-Анба фи Табакат ат-Тиббани, – 524 б.
15. Нажат Мухаммад Аль-Марзуки, «Ислам цивилизациясынын, тарыхынын жана көз карашынын жарыгында аялдардын илимий пионердик ролу», изилдөөлөр: Арабдар жана мусулмандар арасындагы илим тарыхындагы жаркыраган жарыктар (Тарых боюнча үчүнчү эл аралык конференциянын материалдары) Арабдар жана мусулмандар арасында илим), 2017-жылдын 5-7-декабрында Шарджа Эл аралык Фондунун Араб жана мусулмандар арасында илим тарыхы, 1-том, – 94-9 бб.
16. Сигрид Хонка, «Шамсул араб тастуг ала Горб», которгон Фарук Байдун жана Камал Десуки, Дар Аль-Жил, Бейрут, Ливан, Аль-Тхамия, 1993ж, – 470 б.

Рецензент: тарых илимдеринин доктору, профессор Абдырахманов Т.А.